

# EL CAFETÍ DE LA LUNARES

DE JOAN EUGENI MORANT I RAFAEL MORAGAS

VERSIÓ: JULI VALLMITJANA

Juli Vallmitjana va traduir i versionar del castellà l'obra *Chalán de honras (en cá La Lunares)*. *Escenificación de la vida del hampa en un acto y en prosa*, original de Joan Eugeni Morant i Rafael Moragas, estrenada per la companyia Daroqui-Munt-Rosés al Teatre Líric de Barcelona, el 8 d'octubre de 1912, i editada per la Sociedad de Autores Españoles, el mateix any. La versió vallmitjaniana, que prenía el títol d'*El cafetí de La Lunares*, evidencia l'interès que alguns escriptors de teatre de l'època tenien per reflectir el món dels gitanos i dels baixos fons en els seus textos, i demostra que el dramaturg barceloní no era, com a pioner i potser també com a continuador alhora, un cas aïllat en el tractament d'aquesta temàtica.

Vallmitjana degué enllestir la versió catalana del text de Morant i Moragas durant circa l'any 1911, al cor d'un dels seus períodes teatralment més prolífics, en què estrenà, entre d'altres, *Els zin-calós*, *Entre gitanos* o *En Terregada*. Els ambients, els tipus, els temes i el llenguatge de l'hampa que trobem a *El cafetí de La Lunares* són molt semblants als que podem llegir en aquestes seves obres originals coetànies, però potser encara amb més intensitat en les novel·les *Sota Montjuïc* (1908) i *La Xava* (1910), que deuen ser la font d'inspiració primigènia d'*El cafetí de La Lunares*, de costat de les primeres peces teatrals vallmitjanianes com ara, especialment, *Els ambos* i *La tasca*, estrenades el 1910.

Talment com en els textos dramàtics originals de Vallmitjana, però sense l'espurna intuïtiva ni l'empatia cap als ambients evocats d'aquests, la versió *El cafetí de La Lunares* presenta algunes de les característiques pròpies de la dramàturgia de l'autor d'*Els zin-calós*: una estructura compositiva d'escenes corals d'un submón urbà (el de l'hampa i el lumpen); un espai marginal (un bordell dels «barri baixos» en què es refugien els petits delinqüents i es compren i es venen les «honres»). que té unes regles del joc, un argot característic, unes supersticions ancestrals i uns ritus de socialització distintius; una multitud de personatges tipus (un total de vint). relatius a aquest món i disposats plàsticament sobre l'espai escènic; un argument prim i efectista que es dilueix en subtrames secundàries i que no es

focalitza en la dissort d'Àfrica fins a ben entrada l'escena III, i una barreja microgenèrica que va del melodrama al sànet. La història d'Àfrica, una xicota abocada per necessitat a la prostitució, recorda la ineluctabilitat de la Xava i transmet la idea *moral* d'uns ambients de perdició condemnats irremissiblement, sense retorn, a l'espiral de la violència i l'infortuni.

De la versió catalana de Vallmitjana de *Chalán de honras*, de Morant i Moragas, se'n conserven dues còpies —pràcticament idèntiques— provinents totes dues del fons Josep Santpere: manuscrit DCCCXXXVII (59 fs. per les dues cares, 210 x 155). i, amb una ortografia molt més actualitzada, manuscrit CMVII (47 fs. 275 x 215; que duu acotacions amb tinta vermella). Cal remarcar el fet que tots dos manuscrits es trobin en el fons de l'actor Josep Santpere, el qual va estrenar amb la companyia que dirigia dos dels textos de Vallmitjana, *A l'ombra de Montjuïc* (1922) i *La dèria nova o la fal·lera de don Jaume* (1924), ja que és una evidència més de l'interès de Santpere pel teatre de Vallmitjana. En l'edició que presentem, hem confrontat els dos manuscrits d'*El cafetí de La Lunares* i hem optat per la versió més actualitzada, que presenta una cal·ligrafia més clara i llegible. Pel que fa als criteris d'edició, hem seguit la mateixa proposta adoptada a l'edició de *Teatre*, de Juli Vallmitjana, publicat el 2006, en dos volums, per Edicions de 1984.

Francesc Foguet i Boreu  
UAB, hivern de 2010

# EL CAFETÍ DE LA LUNARES

Escenificació de la vida de l'hampa en un acte i en prosa, original de Joan Eugeni Morant i Rafael Moragas. Versió catalana de Juli Vallmitjana.



## **PERSONATGES**

L'ÀFRICA  
LA GALLEGA  
LA LUNARES  
LA ZABA  
LA MONYOS  
LA FRANCESA  
EL SUMÉ  
EL FISQUEYU  
EL GANYOTA  
EL LORO NEGRE  
EL PAPERAS  
EL MURGA  
EL PAELLA  
EL SAFA  
EL GUENYO  
EL SERENO  
UNA VEU  
LA GORDA  
LA MARINA  
EL CISQUET

## ACTE ÚNIC

### Escenari

*Cafetí de la Lunares. Mostradors, prestatges, taules, cadires, i en un costat, un divan. Quadres amb làmines, les quals representen escenes de toros, etc. Al fons, una porta que dóna al carrer, i altres dues laterals.*

### ESCENA I

*EL LLORO NEGRE, EL GANYOTA, LA LUNARES, LA ZABA, LA GALLEGA, LA GORDA, EL SERENO I EL PAPERAS.*

*El LLORO NEGRE canta, acompanyant-se ell mateix amb la guitarra.*

- LUNARES.        *(Engrescant al cantador).* Molt bé! Molt bé!
- GORDA.            I quin sentiment!
- GANYOTA.         *(Al LLORO).* Vols una altra copa?
- LLORO NEGRE.    Adinya.
- LUNARES.         Lloro: una altra pel meu compte.
- LLORO.            De seguida, Lunares.
- LUNARES.         Apa, home! Cuita!
- LLORO.            No vinguis amb presses, que ja hi arribarem. *(Beu).* Ah, ah! Això és de primera! *(Paladejant el vi).*
- LUNARES.         És que es pot!... *(A la ZABA).* ZABA... tu...
- ZABA.             *(Tirant les cartes).* Els dos d'espases... Malament!...
- LUNARES.         Tu, Zaba...
- ZABA.             Què?
- LUNARES.         Que saps on és la Marina?
- ZABA.             Corre per allà dintre.
- LUNARES.         Crida-la.
- ZABA.             *(Cridant).* MARINA!... Vine, filla!...
- MARINA.         *(Des de dins).* Ja vinc!...
- ZABA.             Vinga... *(Per les cartes).* El set d'oros. Això és... La meuca d'oros... Aquest sí, té, fixa't: sembla un soldat anglès! Mira'l, Gallega!

- GALLEGA. Què?
- ZABA. Un soldat anglès. (*Tira una altra carta*). La sota de mosto... Fixa't quin borratxo!
- GALLEGA. No falteu? Quina calor!... M'ofego... Segueix... Segueix... El rei...
- ZABA. L'as del mateix coll!... Així es vegi ple de tinya tota la vida!
- GORDA. Tu, Lloro: canta'n una.
- LORO. Quina vols? La mort de l'Espartero o la del negre Guillermon?
- GANYOTA. Justa! Aquesta del negre!
- LUNARES/GORDA. Sí, sí, aquesta del negre!
- GANYOTA. M'agrada perquè és molt sentida.
- LORO. Doncs, allà va! (*Comença [a] afinar la guitarra*).
- GANYOTA. Vinga! Som-hi!
- VEU. (*Des de dins*). Se... re... no!...
- SERENO. Vo... o... oi! (*A la MONYOS*). La del set.
- MONYOS. La del Cirineu. I va ja el quart, aquesta nit! N'hi ha que tenen sort!
- LORO. Té: ara no puc cantar perquè ve el balondro.

*Se sent cantar la Pajaritos del 7.*

- LUNARES. Això és cantar!...
- GANYOTA. Ta mare! (*A la LUNARES*). Ni una ronda? (*Perquè els convidi*). Perquè jo no l'abillo.
- LUNARES. Pago la ronda. Que s'ha de beure!
- GANYOTA. Visca la mestressa! Panyalí!
- LORO. Vinga!
- LUNARES. (*Servint-los*). I que és de mistó!
- LORO. I que té un gust!...
- GANYOTA. De glòria!
- LUNARES. Ja ho crec!
- GANYOTA. Salut. (*Acabant-se el que té al vas*).

*EL SERENO torna a la porta a donar conversa a LA MONYOS.*

- SERENO. (*A la MONYOS*). Ja està el cau!
- MONYOS. Que aprofiti. Sort, res més que sort!
- ZABA. (*Per les cartes, a la GALLEGA*). Això va bé! El tres de copes, cames enlaire. La meuca de bastos... i penco de sorno. Mira que rumboies!
- GALLEGA. (*Interessada*). Ensenya-me-les!

- ZABA. (*Alegre*). I el dos de bastos. Un viatge per un home ros que està perdut per tu... i amb molta guita. Serà L'Havana, Gallega! No sempre t'ha de venir la mala ba! (*Tot enraonant, recull el joc de cartes i se'l posa a la butxaca del davantal. Tot seguit i amb intenció*): Em deus un rumbí! (*La GALLEGA li dóna, desembolicant-lo d'un paper que s'ha tret del pit. Llença el paper amb disgust, veient que no li queda cap més diner*).
- LUNARES. Que baixa, o no, la Marina? (*A la ZABA*). Vés, crida-la, tu!
- MONYOS. Sí, crida-la d'una vegada!
- ZABA. (*Esgargamellant-se*). Mari... na!... Nena!...
- MARINA. (*De dins estant*). Ja vaig!
- ZABA. (*Cridant*). Veiam si et dónes ànsia!
- LORO. (*A la LUNARES, per la MARINA*). I què tal és, aquesta mossà?
- LUNARES. Va arribar ahir de Mazarrón.
- GORDA. Diu que val tant?
- MONYOS. I què ha de valer! Si està més flaca... és una pell!
- GANYOTA. Per què no proveu de donar-li l'Emulsió de Scott?
- MONYOS. Amb què es menja, això?
- GORDA. Què és?
- GANYOTA. (*Amb convenciment*). Un vermut fet de suc de bacallà! Farmacopea!...
- GORDA. Ecs, quin fàstic! (*Se n'adona, que EL PAPERAS ha fet un moviment mandrós, sense per ço despertar-se de la borratxera*). Recristina, quina mona porta el paio!
- ZABA. Gorda, que et sentirà!
- GORDA. Qui? Aquest? (*Rient*). Ah!... Ah!... Ah!... Que no veus que no es pot aguantar dret? Mira que ha begut!... I lo que ha parlat! Jo no podia aguantar-me el riure!...
- GANYOTA. I aquest d'on és?
- GORDA. Crec que és del Marroc. Si el veiessis de dintre, va tot pintat!...
- GALLEGA. Vols dir?
- GORDA. T'ho pots ben creure.
- LUNARES. I què és, el que hi porta pintat?
- GORDA. Moltes coses. Una palmera, un peix que sembla talment un...
- GANYOTA. Ziva! No serà pas un tiburó?
- GORDA. Un puro d'aquests que van per sota el mar.
- GANYOTA. Ah, ja! Un submarí. Coses del Kàiser!
- LORO. Noi, al teu costat s'aprèn molt! Ets un set-ciències!
- GANYOTA. Periodisme! En tres anys de vendre el Nuevo Mundo i el Charlot, ja se sap, sempre se't queda alguna cosa!

- GORDA. Lo més curiós és que aquí, [a] sobre del cor, hi té pintada una dona nua...
- GANYOTA. Mira el sicalíptic!
- GORDA. Un Sant Cristó i un mulé amb quatre espelmes enceses.
- LORO. Doncs, digues que és un àlbum de calcomania!
- GANYOTA. Tot ell està fet un cromó!
- GORDA. Ah!, i que a la bossa hi porta moltes pessetes i monedes del sorno! Semblen medalles!

*Al sentir això, el LORO i el GANYOTA s'aixequen com moguts per un ressort, creuant-se entre ells mirades d'intel·ligència.*

- GANYOTA. Us dic que és una cosa, que si no es veu no es creu! Lloro: al tanto!
- LORO. (*Advertint-lo*). No tinguis pressa, Ganyota, que corre per aquí el balondro. No sé si ho saps, que en aquest districte hi dec tres judicis!...
- GANYOTA. Declara't en suspensió de pagos.
- LUNARES. Nois, que aquí no vui compromisos! Aneu al tiroi per això, que prou gran és!
- GANYOTA. Està bé; en ell treballarem!

*S'asseuen.*

- LUNARES. Feu el que vulgueu; però, aneu amb compte que no us apanyorin com l'altra nit al Caratallat.
- GANYOTA. El Tallat...? I de què li ha de venir a aquest pelma, sense pràctica ni facultats? Però d'on li ha de venir a aquest pastili el saber el que és la timba? Quins mestres ha tingut?
- LUNARES. Sigui el que vulgui, el fet és que el van carregar i que a hores d'ara deu estar a l'estaró!
- GANYOTA. I les vegades que l'hi portaran! Que no veus que no té clissos, ni greps, ni òptica, ni peus, ni serenitat!... No sap fer res més que fantasies! Molta paveria i pocs fets! El Tallat?... Què sap ell, si és més taül que una dida!
- LORO. Molt ben dit! Així s'enraona!
- LUNARES. Bé: però el Tallat té tant de pit com un altre! Embesteix bé!... El que li falta, al pobre, és la sort de vosaltres!
- LORO. Saps el que li falta, a aquest? És saber ensilar el peringat, no sornar en la feina i poder pirar quan van a la carga. O és la vri, Ganyota?
- GANYOTA. Clavat!
- LUNARES. És que de vegades un cau com cau...
- GANYOTA. Veus: això ja és una altra cosa!
- LUNARES. És que hi ha dinyar-la i dinyar-la; i aquí... creieu-me... hi esteu malament. Em sembla que la dinyareu... i sense mèrit.

- LORO. Té raó, la barraquera! És qüestió d'asserenar-se, no fos cas que tiréssim a perdre la combina! Hi ha temps per tot! (*Pel PAPERAS*). Escolta, Lunares: aquest busnó, viatja sol per aquests mons de Déu?
- LUNARES. Va venir amb un de cal Patas. Gent del xarco, embarcats! Van beure. Aquest es va quedar aquí amb la Gorda, i els altres varen liar-se amb l'Àfrica i la Francesa; i si a hores d'ara no els han tancat a tots per borratxos, a la Puda o a cal Joan estaran corrent la gran juerga.
- LORO. Deuran abillar-la!...
- LUNARES. Calcula!
- GANYOTA. Ai la mare! I jo sense trucant!
- LUNARES. (*Donant-li un cigar*). Té, fuma.
- GANYOTA. (*Prenent-lo*). Se t'agraeix.
- LUNARES. Pren la voluntat.

## ESCENA II

*Els mateixos, més la MARINA. Després, el SUMÉ.*

- MARINA. (*Sortint per la primera, dreta*). Apa, ja estic aquí!
- GANYOTA. Visca! Estàs de primera, noia!
- LORO. Tens un tipo que val totes les pessetes!
- GORDA. (*Al LORO*). Veritat que és barbi?
- LUNARES. Apa, dona, apa: que la Monyos està que treu foc!
- MONYOS. Una altra vegada planto la porta! Què s'ha cregut, aquesta! (*Al SERENO*). Adéu, tu!... (*Se'n va de la porta*).
- SERENO. (*Fent mutis*). Salut i peles!
- ZABA. Marina.
- MARINA. (*Malhumorada*). Què passa?
- ZABA. Filla, no se't podrà dir res!
- MARINA. És que encara em dura lo d'ahir vespre.
- ZABA. Bé prou que es veu.
- LUNARES. (*A la MARINA*). És que tu, també, quan se t'acaricia, esgarrapes.
- GANYOTA. Deu ésser de les que mosseguen! Veus, aquestes són les que a mi em van bé!
- MARINA. (*Mofant-se'n*). Sí, eh?
- GANYOTA. Una cosa gran! Els hi adinyo cada castanya, que les deixo tontes! Ja tindràs ocasió de tastar-me algun dia!



- MARINA. Jo, amb tu?... Tapa't, que et refredaràs! Primer em treurien morta per aquesta porta!
- GANYOTA. (*Anant cap a ella, amenaçador*). Vols veure com t'hi faig ser ara mateix?
- GORDA. Apa, Ganyota, deixa-la!
- GANYOTA. És que a mi...
- LORO. Bueno, home, bueno; asseu-te.
- MARINA. Mestressa! Mestressa!
- LUNARES. Ei, tu! T'estàs quiet, o no tornes a posar els peus en aquesta casa!
- GANYOTA. Però, ¿és que s'ha cregut aquest secall que a una persona decenta com jo se la pot tractar com un juquel?
- MARINA. (*Mofant-se*). Ai, la mare! I que en sou, de vanitosos! Com un gos? Si ni per gos em serveixes!
- GANYOTA. (*Acostant-s'hi, amenaçador*). Això ho veurem!
- GORDA. (*Interposant-se*). Et dic que no la toquis!
- LUNARES. A callar tothom, punyeta!... Veiam si així hi haurà quietud! És que us heu cregut posar la casa en renou? Això sí que no ho consento! Amb els meus diners no hi juga cap fill de mare, bagarros!
- ZABA. Aquí, aquí és on li dol!
- GANYOTA. (*A la ZABA*). Mira, tu... monument nacional; la mestressa... bueno, però tu, posa't la tova on et càpiga, i fes que no et faci nosa... m'entens?
- LUNARES. Voleu callar, o què? Carai!
- LORO. Lunares: jo no dic res.
- LUNARES. Ja ho sé que no. Vaja, ja n'hi ha prou!
- GANYOTA. Bueno, ja n'hi ha prou, doncs.
- LORO. Muts.
- LUNARES. Això mateix.
- ZABA. Quietud i que duri, s'ha de buscar.

*La MARINA i la GORDA, des que ha intervingut la LUNARES, han deixat de discutir, i s'hauran col·locat a la porta; la una, asseguda, i l'altra de peu dret. Ambdues es parlen molt amorosament.  
Pausa.*

- ZABA. Plores, Gallega? (*Aquesta no s'haurà posat en res de la disputa*). Què rumies? Què tens?
- GALLEGA. Res... malhumor tinc.
- ZABA. Malament! Has de buscar distracció, o si no, això no es cura!... Vols que et torni a tirar les falles?
- GALLEGA. (*Apenada*). No l'abillo.
- ZABA. Això rai, ja et treurà cara el Sumé!

GALLEGA. Ai, no em parlis d'aquest home!

ZABA. I ara, que li tens bua?

GALLEGA. Aquest és com tots...

ZABA. La Mare de Déu! I que tonta et tornes!

GALLEGA. Et dic que no me'n parlis, d'aquest!... Deixa'm, Zaba, deixa'm en pau...

*Per la porta del fons apareix el SUMÉ.*

SUMÉ. Salut tothom!

GANYOTA. Salut, noi!

SUMÉ. Lunares: on és la pròpia?

LUNARES. Se n'ha anat de juerga amb uns del port...

MONYOS. I s'han deixat aquesta calàndria, que no l'espavila ni el còlera! (*Pel PAPERAS*). Renoi, i que pesa, el meu castís! (*Provant d'aixecar-lo, sense aconseguir-ho*). Va, amunt!...

SUMÉ. (*Apropant-se al PAPERAS*). Ei, company! Estàs en remull?... Apa!... Ca, no n'hi ha, de fets! (*S'acosta a la ZABA amb el propòsit d'entaular conversa amb la GALLEGA*). En què penses, Zaba?

ZABA. En que no passa un alma, fill meu.

SUMÉ. (*Treient-se la petaca i oferint un cigarret a la ZABA*). No deu anar pas així el carrer d'en Trenta, perquè sembla que hi [ha] hagut gresca de debò!

ZABA. Parles per l'Àfrica?...

SUMÉ. Sí, per ella parlo! Em sembla que a aquesta, qualsevol dia li...

ZABA. Deixa-la! De millor que ella en trobaràs!

SUMÉ. Ja ho sé; però s'hi ha d'anar barret en mà.

*Per la GALLEGA.*

ZABA. No t'ho creguis! Gallega: no sents el que et diu el Sumé?

GALLEGA. (*Resoluda*). No; ni ganes!

SUMÉ. Ja ho veus: ni tan sols vol escoltar-me! Ah, si ella volgués!...

GALLEGA. Amb tu, no hi vull res! (*Girant-se d'espatlles*).

SUMÉ. (*Mirant-la irònicament, però fent-la girar violent[a]ment; agafada per l'espatlla*). Mira que sóc jo, el que et parlo!...

ZABA. Dona: que és el Sumé que et parla! Jo crec que tot pot arreglar-se!...

GALLEGA. Tu, calla; que ningú et demana!

ZABA. Recristo!, que són ximples i desagrades!

SUMÉ. Ja pots dir-ho! Desagraïment per tots costats!... Sabent que per ella aniria tot el sant dia de quatre grapes, ja veus com m'està tractant!

- ZABA. (*Entaulant l'assumpte que li interessa tractar*). No... si després de tot, m'està bé! És que anant-te'n d'aquí, anava jo a engreixar-me?
- GALLEGA. (*Encarant-se amb el SUMÉ*). I per què m'hi vas deixar, aquí? Eh?...
- SUMÉ. A la fonda o aquí... és el mateix.
- GALLEGA. Tu vas enganyar-me perquè sabies que era sola en el món!
- SUMÉ. Doncs, què?... És que volies estar a casa els senyors amb la panxa plena?... Em sembla que no estava bé! Després, ja saps que jo sempre hi mirat pel teu benestar! O si no... digues. Qui et va portar a l'hospital? Jo, i ningú més que jo! I qui te'n va treure? El Nen de la Bola, o aquest altre? (*Signant-se a si mateix*). Aquest, prenda; El SUMÉ, que et vol i que t'ha volgut sempre!
- GALLEGA. Sí, és veritat, me'n vas treure; però sense el petit, que se'l van quedar les monges! I tu... sense voler-lo!...
- SUMÉ. Quin fàstic!... No l'haviem pas de portar a aquesta casa!
- GALLEGA. És que al col·locar-m'hi a mi, vares cobrar-ne quinze duros!...
- SUMÉ. Que amb el que tenies a la Caixa, te'ls guardo tots plegats! Creu-me: posa't tranquil·la, que res ha de faltar-te! Ja et porto els comptes.
- GALLEGA. No et crec.
- ZABA. I per què no l'has de creure?
- GALLEGA. Vols tornar-me a enganyar!... Vendre'm una altra vegada, com aquell qui es ven una bèstia!... Com vares fer també amb l'Àfrica!
- ZABA. Això és fals!
- SUMÉ. La teva boca menteix!
- GALLEGA. És la vri!
- ZABA. No cridis, maleïda!

*A la taula, la LUNARES, la MONYOS, el GANYOTA i el LORO juguen al mus.*

- LORO. Envido.
- LUNARES. Vui.
- GANYOTA. La nena va a estudi. Ja van dues!
- MONYOS. Quina mala pata tinc!
- GORDA. Vinga un cigarro per mi, i un altre per aquesta.
- LUNARES. Aquí el tens.
- GANYOTA. Aneu amb compte, no us empasseu el fum, nenes.
- SUMÉ. D'on has tret això de l'Àfrica?
- ZABA. D'on vols que ho hagi tret? Ella que li deu haver dit.

SUMÉ. Ella, eh...? I es deu haver quedat descansada, l'índia! Maleïda sigui!... Sembla mentida que tu n'hagis fet cas!

ZABA. Però, si tot s'ho ama! Si sembla un bussó de correus! En canvi, quan una persona li vol bé, ni se la vol escoltar! A mi me'ls haguessin donat aquests consells, quan era... que avui no em veuria com me veig... feta una perellinga, que ni sóc bona pels gossos!... Aprofita't, Gallega; mira que mentre una és jove, i de tot disfruta, i va ben abillada... agrada i va tot a l'hora...; però, després... així que li ve la negra, ja veus quin porvenir: l'escombra, la galleda, i l'hospital... i d'aquest, per no sortir-ne només que per a anar a l'altre barri.

SUMÉ. D'això se'n diu experiència, Zaba!

ZABA. La pura vri! Pel bé que et vui, surt d'aquí, Gallega, i vés-te'n a Oran. Allà hi falten dones com tu. Ja veuràs quin pisto et donaràs! Què guanyes, aquí?... Una misèria! Apa, dona, decideix-te! Fixa't que tens EL SUMÉ que et paga el viatge així que obris la boca! Creu-me, filla... majestat d'Espanya... t'ho diu qui et vol bé.

GALLEGA. Lo que vol, aquest, és que me'n vagi, perquè...

SUMÉ. (*Amb exaltació*). Què?

GALLEGA. Perquè no digui que tu i el Guenyo...

SUMÉ. Calla, o...

GALLEGA. Robàreu a casa dels senyorets quan em deixàreu a l'hospital.

SUMÉ. (*Aixecant la mà*). Gallega: calles, o t'aixafo el cap que t'aguanta!...

*Passa pel fons una parella de guardes de seguretat.*

GALLEGA. Mata'm... però és veritat!

ZABA. (*Ràpida*). Ei, els guardes!... Vés amb compte!

SUMÉ. Així reventin! (*Pausa*). Pot saber-se qui et va dir tot això?

ZABA. Jo no, Sumé; que ni ho sabia!

SUMÉ. Va ésser ella, veritat?... L'Àfrica!

GALLEGA. La mateixa. Però tu li ho diries...

SUMÉ. Així es morís! No ho sap ningú més?

GALLEGA. No. Com que l'Àfrica té gelos de mi, fa tres dies va dir-me que si tu la deixaves... El guenyo i jo aniríem a la cangrí... Ja ho saps, ara.

*El SUMÉ rumia un moment, com si medités un plan.*

SUMÉ. Tu... ni aquesta boca és meva! Creu-me, amb l'Àfrica, poques paraules. Aquesta mala dona vol perdre't! Tu i jo sempre junts, Gallega!...

GALLEGA. No m'enganyes, Sumé?

SUMÉ. (*Jurant*). Per aquestes! I si no, la presó és ben ampla per cabre-hi tots! El dissabte surt vapor... t'embarques...

GALLEGA. I tu?

SUMÉ. Jo aniré a buscar el teu fill, i abans d'un mes ens tindràs tots junts a Oran.

GALLEGA. De veritat?

SUMÉ. T'ho juro. Pensa que si no, l'Àfrica...

GALLEGA. (*Espantada*). Oh, no!... La presó, no!

SUMÉ. Paraula?

GALLEGA. Paraula. Verge santa, no em deixis!

*Queda plorant a un costat. Durant el diàleg la ZABA s'ha separat d'ells, però sense perdre'ls de vista.*

ZABA. (*Baix, al Sumé*). Ja te'n vas?

SUMÉ. Sí, me les guillo. La Gallega embarcarà el dissabte... Quaranta-cinc duros donen per ella!

ZABA. I mangui? (*Allargant la mà*).

SUMÉ. Te'n vaig prometre dos, i aquests els tens assegurats així que vegi llum. Lo dit s'ha de complir; i la bona gent no falta mai a la paraula!

ZABA. Així m'agraden, els homes honrats! Sempre t'hi tingut per home, Sumé! (*Canviant de to*). I no tens por, de l'altra?

SUMÉ. De qui? De l'Àfrica?... Em sembla que farà tard!

ZABA. I si et xiva, Sumé?

SUMÉ. Qui?... Aquesta? Aquesta no ho conta! També em va donar paraula, Zaba!

ZABA. Ella, paraula?... Amb l'altre, si de cas!

SUMÉ. Sí que la faríem bona! Amb mi va ésser; ja ho veuràs! Adéu-siau tots.

GANYOTA. Apa, adéu.

LORO. Que tornaràs?

SUMÉ. De seguida. (*Mutis pel fons*).

LUNARES. Qui dóna?

MONYOS. Aquest.

GALLEGA. Verge Santa! Mare meva, no m'abandonis!

*La ZABA s'acosta a la porta i parla amb la MARINA i la GORDA. La LUNARES, la MONYOS, el LORO i el GANYOTA, segueixen jugant. El PAPERAS segueix dormint.*

## ESCENA III

*Els mateixos, més l'ÀFRICA, la FRANCESA, el CISQUET, el FISQUEYU, el MURGA, el PAELLA i el SAFA.*

*Es sent un fort dringueix de cascabels, figurant l'arribada d'un cotxe, amb els susdits personatges. Aquells entren movent xivarri; cantant els uns, cridant els altres, i escandalitzant tots. EL CISQUET porta l'ÀFRICA agafada per la cintura; el FISQUEYU fa ziga-zagues, sostingut per la FRANCESA; el SAFA rasca una guitarra; el PAELLA aguanta el MURGA, que l'[ha] agafada ploranera. El CISQUET està bastant alegre. El FISQUEYU, borratxo per complet. L'ÀFRICA en porta més al cap que als peus. I la FRANCESA, amb tot i que s'aguanta i parla bé, com dona ja feta en aquests tràngols, dona a entendre, amb els gestos i xisclets, que ben poc li falta per estar borratxa del tot. El diàleg, com més desgavellat millor.*

- ZABA. Ja són aquí, aquests!  
 GORDA. Jesús, i com vénen!  
 MARINA. Ai, la mare! Quin mal temps!...  
 FISQUEYU. *(De dins estant)*. Amarreu!... Stop!... Arrr!...  
 MURGA. *(També de dins)*. A dintre tothom!  
 LUNARES. Apa: ja s'[ha] acabat el joc, que hi ha visita!  
 GORDA. Passeu... passeu... perduts.

*Entren tots a la vegada.*

- FRANCESA. Avan...! Avan tujur!... Vualà!...  
 ÀFRICA. Tot hi va!  
 CISQUET. Au, au!... Ja hem encallat! *(Es deixa caure a terra, a primer terme, arrastrant a damunt seu a l'ÀFRICA)*.  
 ÀFRICA. Ah, ah, ah!... Has ben caigut, noi!  
 FRANCESA. *(Al FISQUEYU)*. Vian, vian... amb muà.  
 FISQUEYU. A barlovento... achica... arrieu!...

*Va per caure i s'agafa amb la FRANCESA.*

- FRANCESA. Vés-te'n, cucher... Vualà!

*Dóna una forta empenta al FISQUEYU, el qual cau damunt del PAPERAS, que ronca en un divan.*

- FISQUEYU. A fons!... A fons!... Oh!...

*EL PAPERAS es desperta, s'estreny fort amb el FISQUEYU, i tots dos van a parar a terra.*

- PAPERAS. Quà fases, tuà?... Au!...

*Tots riuen. Les rialles de la FRANCESA dominen totes les altres.*

- FISQUEYU. *(Pel PAPERAS, que segueix tenint-lo fortament abraçat)*. Afluixa, tu... que m'ofegues!

- ZABA. Ho trencaran tot!

PAELLA. Deixeu-los, que es matin!

MURGA. (*Borratxo*). No... per Déu! Sang, no... sang, no!

PAPERAS. Aupa!... Arrieu!...

LUNARES. Vaja, ja n'hi ha prou, punyefla! No sigueu bèsties! Descompartiu-los, vosaltres!

*La LUNARES, el SAFA, la FRANCESA que no para de riure i la ZABA proven de separar-los. Forcejant per a aconseguir-ho, el grup que formen els sis dóna contra una taula, caient aquesta i els vasos i botelles que hi havien a sobre, quedant tot fet a bocins.*

FRANCESA. (*Rient*). Ah, ah, ah, ah!...

PAELLA. La fi del món!

*Tots criden.*

GANYOTA. (*Veient entrar El sereno pel fons*). Ja hi som!

SERENO. És que volen fer-me la santíssima, aquesta nit? Si massa m'empipen, me'n porto tot cristo pres!...

ZABA. Ja m'ho temia!

*El PAPERAS i el FISQUEYU queden asseguts a terra, davant per davant, i rient bestialment.*

SERENO. Pot ésser, o no pot ésser?... Si tornen a moure bronca!...

LUNARES. No ho creguis, Damià, no hi tornaran. Vés-te'n tranquil.

GANYOTA. Coses del vi!

SERENO. El que són... ganes de comprometre que tenen! Que no hi tornin, han de mirar! (*Fa mutis*).

CISQUET. (*Als que estan a terra*). Ei, Paperas!... Fisqueyu!... Apa, som-hi! Aixequen-se!

FISQUEYU. Brisote, fill meu! Si és que no puc! Creu-me, no puc!

CISQUET. Paperas!

PAPERAS. Quà? Wiski!... Ah! Monlé?... No, ne pa possible!... Dormir... yes... aquí!

*S'ajeu tot al llarg a terra.*

LUNARES. No; lo que és a terra no us hi vui! Ho sentiu? Recristo, aixequen-se tots!

LORO. (*A la LUNARES*). Ja veuràs que aviat ho arreglo, jo...

LUNARES. No, que seria pitjor!

LORO. Els hi adinyaria alguna garrotada!

*FISQUEYU prova d'aixecar-se, la FRANCESA l'ajuda. El PAELLA i el SAFA aixequen al PAPERAS.*

FRANCESA. Agiva!... Agiva!... Curage!...

PAELLA. Vinga, paveró! No siguis mandra!

SAFA. Renoi, quin xàfec! Ja estàs ben fresc, si en el mar et mareges així!

*Entre els dos l'aixequen i el col·loquen en un divan.*

- PAPERAS. And whisky! Muà... jo... and whisky!...
- SAFA. Si tot tu ets un bocoi!
- PAPERAS. Jo... muà... whisky!
- FISQUEYU. (*Burlant-se'n*). Res, que estàs fet un curdeles!
- SAFA. (*Al PAPERAS*). Quants?
- PAPERAS. Mocho, whisky!
- LUNARES. (*Al CISQUET*). Però, tu: com veniu?
- CISQUET. Sí, mira: remant i amb mar de costat.
- FRANCESA. (*A FISQUEYU*). Agiva!... Has de la fors...
- FISQUEYU. (*Provant inútilment d'aixecar-se*). Si no m'aixequen amb uns termals, rail!... Et veig i no et veig, franxuta!
- FRANCESA. (*Al PAELLA i al SAFA*). Tu, SAFA, has de plesir... Pa possible, jo sola!...
- SAFA. Espera't.
- PAELLA. T'acovardeixes, Fisqueyu?
- FISQUEYU. El mareig, saps, Paella?... El mareig! Ja ho preveia aquesta matinada!
- PAELLA. [sic]
- FISQUEYU. No, home... m'hi remullat! I ves el que són les coses: m'hi remullat i tinc la gargamella seca!
- PAELLA. Amb el que has begut...!
- FISQUEYU. No; et juro que no hi begut! Paella: per ton pare, adinya'm una copa!
- PAELLA. Quan t'aixequis.
- FISQUEYU. Si no podrà ésser!
- PAELLA. Sí, home, sí.
- SAFA. Fisqueyu: vinga, aixeca't d'una vegada! Apa, ajunta't amb aquesta!
- PAELLA. Vinga!
- SAFA. Au!... Au!...
- PAELLA. Au!... Va!...

*Entre els dos i la FRANCESA l'aixequen i el deixen en el divan pròxim a la taula, on formaran grup amb altres individus.*

- FISQUEYU. A terra... a terra!... Apa, Paella: copes... porta copes! Jo pago!
- PAELLA. (*Cridant*). Aquí!
- FISQUEYU. (*També cridant*). Aquí!
- LUNARES. (*Apropant-se*). Què voleu?



- FISQUEYU. Vi... però, vi, eh? Jo pago!
- LUNARES. I la trencadissa, la paga el clero?
- FISQUEYU. Si és lo mateix, ho pago jo. Ves amb que surt ara, aquesta!
- LUNARES. Menos enraonar, i més quartos!
- FISQUEYU. Aquí van!... (*Deixa caure dos duros damunt de la taula*). Pago per tots! Amb això, demaneu el que vulgueu!
- LUNARES. Tu, Zaba, aquí.
- ZABA. De seguida. Noies: apa, veniu, que aquí feu falta.

*Formen agrupament al voltant de la taula. El FISQUEYU, la FRANCESA, el SAFA, la MONYOS, el PAELLA, la GORDA que fins ara haurà estat parlant amb la MARINA, prop de la porta, el MURGA, i a son temps el GANYOTA i la MARINA.*

- FISQUEYU. Així: els bons amics aquí, tots junts! Ei, vostè... senyor...! (*Pel GANYOTA*).
- GANYOTA. S'agraeix. (*Anant-se'n a la taula*). Una observació.
- FISQUEYU. Vinga: què és?
- GANYOTA. Que hi enviudat, home! Si volgués venir aquella...! Tu, Marina!...
- MARINA. (*Des de la porta*). Ho agraeixo, però...
- GALLEGA. Vés-hi, Marina, vés-hi... ja m'hi quedaré jo, aquí.
- MARINA. Molt bé, Gallega! Això és una amiga! Vols vi?
- GALLEGA. No, no vull res.

*La GALLEGA s'asseu on estava la MARINA. La MARINA va a asseure's prop del GANYOTA. En el fons hi ha la LUNARES parlant amb el LORO. Quan la ZABA hagi acabat de servir als del grup del FISQUEYU, fregits i vi, amb els corresponents gots, ampolles i altres menesters, i al CISQUET i a l'ÀFRICA una ampolla de vi i un sol vas xato, es col·locarà en el fons, junt amb la GALLEGA, fumant sempre. El PAPERAS dormint en el divan. El CISQUET i l'ÀFRICA asseguts en primer terme.*

- FISQUEYU. Que mengi i begui tothom!
- ZABA. Aquí teniu un peixet que és riquíssim!
- Servint una plata de fregits.*
- FISQUEYU. Per ton pare, Paella: posa'm més vi!
- Beuen, mengen i xerren, i bromegen elles i ells, procurant no distreure l'atenció del públic mentre dura el diàleg entre l'ÀFRICA i el CISQUET.*
- CISQUET. (*Que fins ara haurà estat rient i parlant amb l'ÀFRICA*). Però, és que no et faig peça, negra?
- ÀFRICA. Ets el meu tipu! Així, com tu és com m'agraden els homes!
- CISQUET. Ho dius de veres?
- ÀFRICA. T'ho pots ben creure, amor meu.

CISQUET. Amor meu, m'has dit? Et prometo que en tocant altre cop en aquest port, em tens aquí de cap!

ÀFRICA. Paraula?

CISQUET. I que faré que m'estimis!

ÀFRICA. Lo que és per això, noi, ja pots trucar a una altra porta, que aquí no hi entra ningú. (*Pel cor*).

CISQUET. Doncs, jo hi entraré!

ÀFRICA. Fill meu: està tancat; i ja fa temps que s'ha perdut la clau... Ah, ah, ah!... (*Amb coqueteria*).

CISQUET. Que estic parlant amb sèrio!... Ho vols, prenda?

ÀFRICA. Fuig d'aquí, pesat! M'has pres a mi, potser, per la Mare de Déu del Carme?

CISQUET. És de veres que no hi haurà cap mica de carinyo?

ÀFRICA. De veres. Un carinyo, saps tu?, em carrega molt, i jo no estic per fatigues; em sobren ja les que tinc!

CISQUET. Totes sou iguals!

ÀFRICA. Sí; però, el que és vosaltres...! Tira, tira: beu!...

*Oferint-li el vas.*

CISQUET. La teva sang!

ÀFRICA. La tinc tan recremada, que ben segur que en poca cosa s'encendria...

CISQUET. Dius que s'encendria?... Apa, apa: beu! (*l'ÀFRICA beu*). Noia: ets bastant orgulloseta! Ni que fossis princesa!...

ÀFRICA. No serà tant! Sóc el que sóc... lo que són aquestes; una... com elles. Res més.

*Pausa.*

CISQUET. Hi estàs a gust, a la casa?

ÀFRICA. (*Esquivant la resposta, bevent un glop*). Pts... Saps...?

CISQUET. Sí? Pts?...

ÀFRICA. Això: pts!...

*Una altra pausa.*

CISQUET. I digues: no has treballat mai?

ÀFRICA. Sí; servia a casa d'uns senyors.

CISQUET. Ets d'aquí?

ÀFRICA. No.

CISQUET. De molt lluny?

ÀFRICA. Sí.

- CISQUET. De quin poble?
- ÀFRICA. (*Rient*). Se'l va empassar el mar un dia de borrasca.
- CISQUET. (*Insistent*). Com te dius?
- ÀFRICA. (*Amb èmfasi i mofant-se*). L'Àfrica! Ah, ah, ah!...
- CISQUET. Això és un motiu! Jo pregunto el teu nom!
- ÀFRICA. És al fons del mar, amb els papers de la parròquia!
- CISQUET. Res: que amb tu no hi ha manera de parlar amb sèrio.
- ÀFRICA. Ah, ah, ah... En bon lloc has portat la serietat! Ah, ah, ah!...
- CISQUET. Àfrica!...
- ÀFRICA. Sí; així em diuen!
- CISQUET. Àfrica! Àfrica meva!... (*Donant-li un pessic, i rient*). Ah, ah, ah!
- ÀFRICA. (*Cridant*). Ui! No pessiguis! Que ets animalot!...
- LUNARES. Tu: no accionis, ni atropellis el gènere, so pelma!
- CISQUET. Ja amaino, capitana. Àfrica, Àfrica! Que t'has adormit?
- ÀFRICA. No, no dormo. Aparta't, home!
- CISQUET. (*Amenaçant-la en broma*). T'anava [a] adinyar...
- ÀFRICA. Veiam la teva gorra. (*Li treu la gorra i se la posa*). Tu, Gallega! Gallega: mira!... Ama, ama!... Ah, ah, ah! (*Rient*).
- LUNARES. No cridis, malasort!
- ÀFRICA. (*Al CISQUET*). Tu: la tiro?
- CISQUET. Vinga, porta-la.
- ÀFRICA. La tiro?
- CISQUET. Et prego... dóna-me-la.!... Amaina, apa!
- ÀFRICA. (*Li dóna la gorra*). Té! Dóna'm! (*Beu*).
- CISQUET. I jo? (*Cridant*). Mestressa! (*Treu la pipa de la butxaca, la carrega i l'encén*).
- LUNARES. Què?
- CISQUET. Ginebra. (*A l'ÀFRICA*). Tu... pipa!
- ÀFRICA. No, això, no! Quin fàstic! Zaba: un cigarret!
- ZABA. (*Tirant-li enlaire*). Entoma'l!

*La LUNARES, un cop els ha servit, torna a col·locar-se davant del LLORO. En la taula del FISQUEYU treuen unes cartes i juguen.*

- CISQUET. Apa, salada: beu! I que bé s'hi està al teu costat!
- ÀFRICA. I a la teva vora millor que a la de molts d'altres!

CISQUET. Perquè deu ésser cert, no et vui disgustar.

*Mirant-la fixament i apretant-la entre si.*

ÀFRICA. (*Deixant-se acariciar*). I vosaltres, heu vingut de molt lluny!

CISQUET. Ui, ja ho crec! Hem donat la volta al món!

ÀFRICA. Més lluny de l'Havana?... Sí? I de les Filipines?

CISQUET. Això no és res. Si fins hem tocat a la Xina!

ÀFRICA. Ah, ja! On estan els moros!...

CISQUET. Més lluny, encara! I a l'hermosíssima Amèrica! Allà et portaria jo, si tu em volguessis una mica només... morima! (*Atraient-la. Ella s'aparta suaument*).

ÀFRICA. Omple el got.

CISQUET. (*Observant-la*). T'has posat trista! És que hi tens família, a Amèrica?

ÀFRICA. (*Ràpida*). Ni allà ni aquí! Enlloc en tinc!

CISQUET. Quin tou de cabells més bonic! I que bé t'escauen!...

ÀFRICA. I diga'm: anant pel món, no has pas vist, per casualitat, un vaixell anomenat Sant Rafel?

CISQUET. (*Sorprès*). El Sant Rafel, has dit?

ÀFRICA. Sí. L'has vist?

CISQUET. És que en ell hi ha algú que t'interessi?

ÀFRICA. Jo? (*Temerosa*). No n'haig pas de fer res. Sinó que... jo... saps?...

CISQUET. Així, doncs, per què?

ÀFRICA. (*Ràpida*). És per una d'aquí... de ca la Navarra.

CISQUET. Ca la Navarra està en aquest carrer?

ÀFRICA. No... a l'altre...

CISQUET. Però, on és l'altre? I qui és, aquesta dona?

ÀFRICA. És... una altra dona. Una altra dona... com jo.

CISQUET. Doncs, mira: diga-li que, si vol saber del Sant Rafel, que aquest va atracar ahir en aquest port.

ÀFRICA. (*Sorpresa*). El Sant Rafel?... El Sant Rafel, aquí?...

CISQUET. Sí, aquí! Encara que avui ja, el pobre, a penes s'aguanta!

ÀFRICA. (*Confosa*). Aquí, és?

CISQUET. Però, què et passa, Àfrica?

ÀFRICA. Res... res...! Beu, beu...

CISQUET. (*Bevent*). Bevem-hi, doncs!

ÀFRICA. I diga'm: de veres coneixes a algú del Sant Rafel?

- CISQUET. Treu el patró, i a tots els parlo de tu. Se t'ofereix alguna cosa pel vaixell, salada?
- ÀFRICA. En ell, hi navega un que es diu Cisquet Mingueiro?
- CISQUET. (*Rient*). Si hi navega, dius?
- ÀFRICA. (*Anguniosa*). El coneixes?
- CISQUET. (*Dissimulant*). De vista.
- ÀFRICA. I està bo?
- CISQUET. Molt, ho està! Però, és que tu el coneixes?
- ÀFRICA. (*Ràpida*). Jo, no... és aquesta: la de ca la Navarra.
- CISQUET. (*Impacient*). Vols dir-me qui és aquesta?
- ÀFRICA. (*Abraçant al CISQUET, i juntant sa cara a la seva*). Veuràs el Cisquet, tu?
- CISQUET. Ja ho crec! Què vols que li digui?
- ÀFRICA. Diga-li... diga-li...
- CISQUET. Què li dic?
- ÀFRICA. Diga-li... no res...
- FRANCESA. (*Que estona ha els observa*). L'Àfrica et amurés.
- CISQUET. El que has de fer, franxuta, és callar; o sinó...
- FISQUEYU. (*A la FRANCESA*). Tu, muts; i apunta!
- FRANCESA. No quiego.
- FISQUEYU. Mira que t'envio a la barra!
- LUNARES. Calleu! Vindrà el balondro... i el que us dic és que no estic per pagar més multes.
- FRANCESA. Si no dic res.
- FISQUEYU. Callaràs, d'una vegada?
- GANYOTA. Madame: vulez vuz no molestar? Que hi ha cavallers!
- LUNARES. I senyores... Fixa't: el millor de la societat; totes són marqueses!...
- GANYOTA. Un set i un cinc. Quadriplico la postura.
- FISQUEYU. Jugo! (*Segueixen jugant*).
- ÀFRICA. (*Resolta*). Deixa'm!
- CISQUET. (*Subjectant-la*). Que no et deixo!
- ÀFRICA. (*Lluitant*). Deixa'm, que estic aixafada!
- CISQUET. (*Dominant-la*). No et deixaré fins que no m'hagis dit què li vols a aquest home!
- ÀFRICA. No puc... no puc...
- CISQUET. Doncs, podràs.

*De cop, l'ÀFRICA, fixant-se amb el CISQUET, com si en sa mirada hi volgués veure fins on pot tenir-hi confiança, li diu:*

- ÀFRICA. Series capaç de vendre'm, tu?
- CISQUET. Ni a tu, ni a ningú!
- ÀFRICA. Jura-m'ho per la teva mare!
- CISQUET. *(Amb fermesa)*. T'ho juro per ella!
- ÀFRICA. La tens viva?
- CISQUET. Sí; pobra vella! Que anys fa que no li vist, i quant de temps que un de l'altre no en sabem res!...
- ÀFRICA. Si em fas traïció... no demano més, sinó que et ceguessis abans de tornar-la a veure!
- CISQUET. Àfrica!
- ÀFRICA. M'ho jures?
- CISQUET. T'ho juro! Tot sigui per ella!
- ÀFRICA. *(Abraçant-lo i asseient-se al costat d'ell, en veu baixa)*. Quan vegis al Cisquet, diga-li que sa mare va morir..., que son germà, el Pacorro, varen matar-lo d'un tiro els carabiners...
- CISQUET. *(Desesperat)*. Fals! Tot això és mentida!
- ÀFRICA. *(Tapant-li la boca i juntant sa cara amb la seva, tot hi estant asseguda damunt dels seus genolls)*. Calla!... Calla!... No fos cas que et sentissin aquests!
- CISQUET. No és veritat!
- ÀFRICA. Per ta mare, calla!
- MONYOS. Nois: que no esteu sols!...
- GANYOTA. Que hi ha visita!
- CISQUET. Però... i sa germana?
- ÀFRICA. *(Vacil·lant)*. També va morir... almenys per ell!
- CISQUET. *(Volent-ho endevinar)*. Ah, menteix ta boca! Menteix!... La germana del Cisquet... és aquesta dona que està a ca la Navarra... no és això?
- ÀFRICA. No, no és aquesta... la germana del Cisquet! Pel que més vulguis, no l'hi diguis a ell! La germana del Cisquet... sóc jo!
- CISQUET. Joana!... Joana!... *(Pausa. El talent dels actors suplirà tota observació respecte al que han de fer en aquest diàleg)*. Tu?... Tu!... L'Àfrica!... Joana!...
- ÀFRICA. Saps el meu nom?
- CISQUET. Joana!... Joana!...
- ÀFRICA. Més baix, que poden sentir-nos. Sí, sóc la Joana, sa germana! No l'hi diràs?... Veritat que no l'hi diràs? *(Plorant i abraçant-lo)*. No, que em mataria... no l'hi diguis!
- CISQUET. No... mal no... pobra Joana meva... perquè el Cisquet t'abraça... i amb tu plora.

ÀFRICA. Tu ets?... Déu de Déu! Oh, i allà... tanta gresca! Quina vergonya! Voldria fondre'm!

*Queden els dos abraçats i com idiotitzats.*

CISQUET. *(Després d'una curta pausa)*. Pobreta!... Tu aquí? I venuda, com si fossis una bèstia! No ploris, Joana... No ploris. Què t'ha passat? Jo, la veritat, vaig sortir de casa els pares que encara era un mocós. Dotze anys tenia quan vaig embarcar-me de gat de mar. Però la mar, tot allò que se n'emporta, ella mateixa ho torna. I aquí em tens... abraçant-te com a... aquestes, i sense saber que vàrem néixer d'una mateixa mare!

ÀFRICA. La pobra vella va morir! Lo poc que hi havia a casa se'n va anar... per a pagar medicines i l'enterrament. Vaig conèixer un mal home, que tant de bo m'hagués tornat cega abans de veure'! Tu vares córrer al mar... i jo a la terra; i rodant, rodant... vaig arribar a ca la Lunares, on se m'hi podriran els ossos!

CISQUET. *(Amb energia)*. No; això no, Joana! Tu véns amb mi! Aquí no vull que t'hi quedis!

ÀFRICA. *(Amb alegria)*. No?

CISQUET. Tinc fets alguns estalvis. El patró me'ls guarda. Espera'm uns minuts.

ÀFRICA. Em retires?

CISQUET. Te'n vas amb el teu germà! No ploris.

ÀFRICA. Si és que l'ànima se'm puja als ulls i se'm neguen!

CISQUET. Dius ànima, i estàs aquí?... Joana: si tens ànima, no serveixes per a podrir-te en aquesta casa. Aviat torno! A aquests, no els diguis ni un mot. Vaig a buscar els diners. T'abraço lo mateix com si en alta mar m'hagués caigut a l'aigua, i a l'anar-me a engolir les ones, des de bordo em tiessin un salvavides, i aquest salvavides fossis tu. Fins després. Beneïda sigui l'hora en que el Sant Rafel va arribar en aquesta terra!

*Mutis precipitat pel fons.*

#### ESCENA IV

*Els mateixos, menys el CISQUET. Aviat el SUMÉ, acompanyat del GUENYO.*

ZABA. *(Pel CISQUET)*. Apa, adéu!... Això és un llampec! Ja ha pagat?

GALLEGA. Crec que sí. Aquesta ho sabrà?

ÀFRICA. *(Que les ha sentit)*. Sí, ja està!

ZABA. Àfrica: aquest és dels que es descuiden la propina!

FISQUEYU. I en Brisote?

*Acabada a partida, es dissol el grup.*

ÀFRICA. Ha dit que tornaria.

FISQUEYU. *(Bastant més serè)*. Doncs, si ha dit que tornaria, tornarà!

ÀFRICA. És clar que tornarà! Ell és tot un home!

MONYOS. Lo que és aquesta, l'[ha] adinyat! Si se n'entera el Sumé, li fa una pinta nova!

ÀFRICA. Era abans, això!

MONYOS. Sí, perquè és dels que ho envien a dir! No seria la primera vegada!

FISQUEYU. Ah! però és que vosaltres us deixeu temptar pels vostres promesos?

MURGA. Que bledes!

MONYOS. I si un home camela a una dona, què n'heu de fer vosaltres?

MURGA. A mi, res.

FISQUEYU. Que durin les carícies!

GANYOTA. A tots aquests, no hi ha Déu que els entengui!... Pagueu alguna copa, mestre?

FISQUEYU. Per què no?

GANYOTA. S'agraeix.

*El LORO NEGRE comença a arreglar la guitarra.*

FISQUEYU. Home: música!... Veus? No està mal, tot això!

MONYOS. Apa, tu, dóna alguna cosa pel ball! (*A en FISQUEYU*).

SAFA. Per poc que ens donguin a mi i el Lloro, fem ball fins a la matinada!

MARINA. Vinga: sigueu rumbosos!

FISQUEYU. Jo pago.

MONYOS/GORDA/MARINA.

Això, això, alegria!

FRANCESA. (*Al FISQUEYU*). Tu balles amb muà.

FISQUEYU. Molt bé! Però, pensa que si em tornes a tirar a terra, lo que és el teu nas et quedarà nou!

*En el fons es col·loquen el LORO NEGRE i el SAFA amb les guitarres. La LUNARES al costat d'aquests.*

*En aquest moment entren pel fons el SUMÉ i el GUENYO.*

SUMÉ. (*Al GUENYO*). Apa, cap dintre. (*A la ZABA*). I l'Àfrica?

ZABA. Allí la tens... esperant-te!

GANYOTA. (*Al veure el SUMÉ*). Salut, Sumé!

SUMÉ. (*Des de la porta*). Salut hi hagi!

GANYOTA. Aquests amics ens obsequien amb una mica de sarau, sabeu?... Amb això, ja pots entrar, que no hi sobra mai la gent que val i és castissa. I lo que diem per tu, diem pel guenyo.

FISQUEYU. El que es begui, està pagat!

SUMÉ. (*Entrant amb el GUENYO*). Doncs, Guenyo, a ballar s'ha dit!

GUENYO. Amb quina?



- SUMÉ. Agafa't amb la Gallega.  
 GUENYO. Apa, tu... Gallega... a ballar!  
 GALLEGA. No vui!  
 GUENYO. Mira que ho mana el Sumé... i ja ho saps, has de callar!  
 GANYOTA. (*A la GORDA*). Vols dir que serà?  
 GORDA. Mira: fuig de la meva vora, que no varen fer el meu cos per rebejar-s'hi cap sarauista ensopit.

*La MARINA i la GORDA queden mirant-se amb molt d'interès. El GANYOTA nota aquestes mirades.*

- GANYOTA. (*Rient*). Ah, ah, ah...!  
 LUNARES. (*Als tocadors*). Voleu dir que començareu avui a tocar?  
 LORO. No us precipiteu, mestressa! Som-hi, tu?...  
 SAFA. Vinga!

*Ballen. El SUMÉ s'acosta a l'ÀFRICA. La música permetrà que es senti bé el diàleg. Les parelles es distribuiran així: el GUENYO amb la GALLEGA, el FISQUEYU amb la FRANCESA, la MONYOS amb el PAELLA, la MARINA amb la GORDA, i l'ÀFRICA amb el SUMÉ. La ZABA, el MURGA, La LUNARES i el GANYOTA estaran asseguts. El SAFA i el LORO toquen la guitarra. El PAPERAS seguirà ajegut.*

- SUMÉ. (*A l'ÀFRICA*). Tu...  
 ÀFRICA. Què?  
 SUMÉ. Has de ballar amb mi...  
 ÀFRICA. I ca!  
 SUMÉ. Mira, Àfrica, que et veig a venir!  
 ÀFRICA. Sí que hi veus força!  
 SUMÉ. (*Amenaçador*). És a dir que encara hi fas broma?  
 ÀFRICA. Deixa'm en pau, creu-me!  
 SUMÉ. Ah, ja!... Tens gelos de la Gallega... no és això?  
 ÀFRICA. (*Orgullosa*). Gelos, jo?... I d'aquesta?... I de tu?... Fuig d'aquí, que et sento l'allioli!  
 SUMÉ. (*Furiós*). Doncs, ballaràs amb mi!  
 ÀFRICA. Amb tu? (*Dubtant*). Sigui; però em sembla que no l'acabarem junts!

*Comencen a ballar. Sempre a primer terme.*

- SUMÉ. Amenaces?...  
 ÀFRICA. Si tu ho vols!...  
 SUMÉ. Tu a mi?...  
 ÀFRICA. No; seran de tu a mi, si coneixes...!  
 SUMÉ. Àfrica: que puc matar-te!

- ÀFRICA. I jo, perdre't! Ja saps que et consta... (*Aixecant la veu*). Tu, Gallega... vés en compte, amb l'home... que no te'l trepitgin... (*Rient*). Ah, ah, ah!...
- SUMÉ. Amb aquesta, res... saps? Vés que no et trepitgin a tu!
- ÀFRICA. A mi?... No veus que ja tinc qui em defensa!
- SUMÉ. I aquest ho sap tot?...  
ÀFRICA. Tot i més, sabrà!
- SUMÉ. No res, no sabrà!...
- ÀFRICA. Tot, tot ho sabrà! Ja no m'espantes! Ja no estic sola!... Ja hi ha qui em dóna la mà per treure'm d'aquest cau, on tan de temps hi he viscut, llançada per la culpa. (*Animant-se*). Ha arribat la meva hora!
- SUMÉ. Calla, malasort... Calla!
- ÀFRICA. No vui!... No em dóna la gana, lladre!...
- SUMÉ. Calla!... Calla, mala dona!...
- ÀFRICA. Lladre!... Lladre!...

*El SUMÉ, amb una mà li tapa la boca i amb l'altre braç l'apreta contra seu, oprimint-li la garganta. Moviment d'estertor en l'ÀFRICA i d'espant en el SUMÉ.*

- SUMÉ. Àfrica!... Àfrica!...

*L'ÀFRICA no contesta. Amb els ulls fixos en el SUMÉ, i oberts en demasia, deixa caure endarrere el seu cap inanimat. El SUMÉ, al donar-se compte de que, sense voler, l'ha ofegat, vacil·la un moment, tot ell horroritzat. Sense deixar-la, mira d'ací i d'allà, per si algú se n'ha adonat. No sap què fer. En aquest moment la música ataca amb més agudeses, i el SUMÉ, sobreposant-se, i perquè ningú se n'enteri de lo succeït tracta de ballar, apretant contra seu el cadàver de l'ÀFRICA, sense moure's, per això, de l'angle d'escenari primer terme on s'hi haurà desenrotllat l'escena. Mentrestant, les altres parelles hauran estat ballant i bromejant, demés d'haver-se creuat frases pròpies del lloc i de l'acció.*

## ESCENA ÚLTIMA

*Els mateixos, més el CISQUET. Aviat el SERENO, una parella de seguretat i veïns d'ambdós sexes.*

- MONYOS. Vinga, vinga música!
- GORDA. Això és el moviment continu!
- GANYOTA. Sí que és veritat!

*El CISQUET passa per entre les parelles buscant a sa germana. La veu i tocant-la per l'espatlla, li diu:*

- CISQUET. Joana!
- LUNARES. (*Tement una bronca*). Tu, posa't a un costat! (*Al CISQUET*).
- CISQUET. Joana! Joana! Ja torno a ésser aquí!

SUMÉ. *(Sense deixar de ballar)*. Jove: aparteu-se!

*Aparentant serenitat.*

CISQUET. Ei!... Apa: ja n'hi ha prou! Deixeu-la!

LUNARES. Què és, això?

MONYOS. Tireu-los fora!

ZABA. Que el treguin!

FISQUEYU. Aparta't, Cisquet.

CISQUET. *(Dominant)*. Que la deixis, dic!... *(Separa violentment el SUMÉ de l'ÀFRICA; caient a terra el cadàver d'aquesta)*. Joana!... Joana!...

LUNARES. S'ha desmaiàt.

FISQUEYU. Morta!...

ZABA. Morta!...

GALLEGA. *(Fugint cap al carrer)*. Socors!... Socors!...

CISQUET. Joana!...

*El SUMÉ, aprofitant-se de l'estat dels altres, intenta fugir. El CISQUET ho veu, i d'un salt es posa al davant de la porta, barrant-li el pas.*

CISQUET. No... tu... on vas?... Ca, tu no surts!

SUMÉ. *(Obrint un ganivet)*. Pas, et dic!

CISQUET. *(Obrint-ne també un altre)*. D'aquí no en sortiràs!

*El MURGA, el SAFA, el GUENYO i el LORO van per tirar-se damunt del CISQUET. El FISQUEYU i el PAELLA es posen prop del CISQUET, fent com qui es vol treure el ganivet.*

FISQUEYU. Ei! Que és d'home a home!...

PAELLA. Deixeu-los sols!

*Aquells, al veure la cosa malparada, tornen endarrere. El PAPERAS, que es va despertant de la borratxera crida: «Vinga vi!... Wiskey and soda!... Absenta!», etc. A l'escometre's el CISQUET i el SUMÉ, queden els altres, així: el FISQUEYU, guardant la porta, que haurà ajustat; el PAELLA, prop del FISQUEYU; la GORDA i la MARINA, abraçades, s'amaguen la cara per no veure-ho; la MONYOS, a peu dret; la FRANCESA, dreta dalt d'una cadira, es recolza amb el SAFA, el qual amb la guitarra a la mà, queda al costat de la FRANCESA. El GANYOTA s'amaga darrere la LUNARES, que protesta. La ZABA, en el mostrador, contempla serenament la baralla, com persona ja acostumada a semblants trifulgues. El LORO, també damunt d'una cadira o banc. El PAPERAS, borratxo acabat, tirat sobre un divan. La FRANCESA, amb els seus xiscles i crits, animarà l'escena. Baralla breu i ràpida entre el CISQUET i el SUMÉ.*

FRANCESA. Déjales!... Déjales solos!... Bravo! Bravo!... Pran gard, Sumé!... El maguinego es una fiegal!...

FISQUEYU. Vés en compte, Cisquet!

GUENYO. Adinya-li, Sumé!

PAPERAS. Que em dónes vi, garson?...

FRANCESA. (*Aplaudint*). Bravó pel Sumé!... Tre bien!... Bravó!... Ah!

*El CISQUET ha clavat son ganivet en el cor del SUMÉ. Cada personatge, ple d'espant, es mou segons l'horror que li suggereixi el fet.*

FISQUEYU. Vés-te'n; corre, Cisquet!

CISQUET. (*Tirant-se al damunt del cadàver de l'ÀFRICA, i besant sa cara, sense fer cas del FISQUEYU*). Joana!... Joana!... Germana meva!...

*Entren la GALLEGA, el SERENO, i una parella de Seguritat, seguit d'homes i dones de la vida, els quals es queden al carrer.*

GALLEGA. Oh!... El Sumé!...

SERENO. On està?

CISQUET. Aquí el teniu!

LUNARES/ZABA/MONYOS.

Aquest l'ha matat! Aquest és l'assassí!... Agafeu-lo!

*El SERENO, els guàrdies i els altres volten al CISQUET, ocultant-lo al públic. El FISQUEYU, plora, assegut, amb el cap entre les mans. El PAELLA discuteix amb els altres, defensant al CISQUET. Animació. El PAPERAS, sempre borratxo, taral·leja una cançó. La GALLEGA, agenollada junt al SUMÉ, plora. Es separa el grup, i apareix El CISQUET lligat colze per colze.*

SERENO. (*Brutalment i donant-li una empenta*). Apa! Tira endavant!...

FISQUEYU. (*Aixecant-se*). No el maltracteu, que és un home honrat!

CISQUET. Ho era... però, ara, ja no ho sóc! Per què?... Podia ésser-ho per ella... per la Joana... i ja ho veus? Aquí queda son cos... en el bordell... mentre el meu va a podrir-se en una presó!...

GALLEGA. (*Prop del cos del SUMÉ*). Ben mort estàs, canalla!

PAPERAS. (*Manotejant i tractant d'aixecar-se*). Visca la gresca! (*Cau a terra*).

TELÓ